

NGHIÊN CỨU - TRAO ĐỔI

VẬN DỤNG CHỮ LIÊM THEO TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH TRONG HOẠT ĐỘNG NGHIÊN CỨU KHOA HỌC

NGUYỄN VĂN VIÊN (*)

Nghiên cứu khoa học là hoạt động tìm kiếm, phát hiện những tri thức mới trên cơ sở những tri thức đã có, công việc này đòi hỏi tính sáng tạo và trung thực của người nghiên cứu. Tuy nhiên, hiện nay có một thực tế đáng báo động trong lĩnh vực này đó là tình trạng “đạo văn”, “tham nhũng học thuật”. Đây là một vấn nạn nghiêm trọng, cần được chấn chỉnh.

Đạo văn, theo Giáo sư Nguyễn Văn Tuấn thuộc đại học New South Wales (Úc), “là sử dụng ý tưởng hay câu văn của người khác một cách không thích hợp (tức không ghi rõ nguồn gốc), đặc biệt là việc trình bày những ý tưởng và từ ngữ của người khác trước các diễn đàn khoa học và cộng đồng như là ý tưởng và từ ngữ của chính mình. Ở đây ý tưởng và từ ngữ của người khác có nghĩa là: sử dụng công trình hay tác phẩm của người khác, lấy ý tưởng của người khác mà chép nguyên bản từ ngữ của người khác mà không ghi nguồn, sử dụng cấu trúc và cách lý giải của người khác mà không ghi nhận họ, và lấy những thông tin chuyên ngành mà không đề rõ nguồn gốc”⁽¹⁾.

Hưởng ứng cuộc vận động học tập và làm

theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh do Bộ Chính trị phát động, các cấp, các ngành vận dụng những tư tưởng của Người vào công việc cụ thể của cơ quan, đơn vị mình. Trong nghiên cứu khoa học, việc giữ gìn, bảo vệ sự liêm chính là rất cần thiết.

1. Liêm là gì?

Liêm được hiểu là không tham lam, không tham của công và của người khác. Theo Đại từ điển tiếng Việt thì liêm là không tham lam, là trong sạch.

Đi cùng với liêm có liêm khiết, liêm chính, liêm sỉ. Liêm khiết là trong sạch đến độ thuần khiết, không vẩn đục, không bụi bấn. Liêm chính là sự ngay thẳng, chính trực, không gian dối, thiên vị; trong sạch trên cơ sở lẽ phải và bảo vệ lẽ phải. Liêm sỉ là biết hổ thẹn khi làm điều trái với lương tâm, là biết phân biệt phải trái, đúng sai.

2. Chữ “liêm” theo tư tưởng Hồ Chí Minh

Theo tư tưởng Hồ Chí Minh thì “Liêm là không tham danh vị, không tham sống, không tham tiền, không tham sắc”⁽²⁾; “là không tham địa vị, không tham sung sướng, không ham người tâng bốc mình. Vì vậy mà quang minh chính đại, không bao giờ hủ

hóa. Chỉ có một thứ ham là ham học, ham làm, ham tiến bộ”⁽⁴⁾.

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã coi “liêm” là một đức tính của con người: “người có bốn đức: cần, kiệm, liêm, chính. Thiếu một mà thì không thành trời; thiếu một phương thì không thành đất; thiếu một đức thì không thành người”⁽⁵⁾. Trong bốn đức đó thì “liêm” là đức tính nền tảng, phải được đặt lên trên hết, “phải lấy chữ liêm làm đầu”⁽⁶⁾.

Ngược lại với “liêm” là “bất liêm”: “Tham tiền của, tham địa vị, tham danh tiếng, tham ăn ngon, tham sống yên đều là bất liêm”⁽⁷⁾, “đim người giỏi, để giữ gìn địa vị và danh tiếng của mình là đạo vị (đạo là trộm). Gặp việc phải, mà sợ khó nhọc nguy hiểm, không dám làm... đều làm trái với chữ liêm”⁽⁸⁾. Theo Người, “do bất liêm mà đi đến tội ác trộm cắp. Công khai hay bí mật, trực tiếp hay gián tiếp, bất liêm tức là trộm cắp”⁽⁹⁾, “mỗi người phải nhận rằng tham lam là một điều rất xấu hổ, kẻ tham lam là có tội với nước, với dân”⁽¹⁰⁾.

Như vậy theo Hồ Chí Minh thì “liêm” là một đức tính của con người, nó được hiểu là sự trong sạch, sự trung thực, không tham lam, dối trá. Trong liêm có chính, có nghĩa, có nhân, có dũng; ngược lại bất liêm là biểu hiện và bắt nguồn từ bất chính, bất nghĩa, bất nhân, vô dũng.

3. Vận dụng những gì từ chữ “liêm” theo tư tưởng Hồ Chí Minh trong nghiên cứu khoa học?

Thứ nhất, người nghiên cứu khoa học phải trung thực, ngay thẳng, không gian dối.

Bất kỳ lĩnh vực nào, hoạt động gì của con

người thì tính trung thực cũng luôn được đề cao và coi trọng. Trong nghiên cứu khoa học càng cần tính trung thực của người thực hiện. Bởi hai lý do:

Một là, xuất phát từ tính chất công việc và lòng tự trọng nghề nghiệp đòi hỏi người nghiên cứu khoa học phải trung thực, ngay thẳng.

Hơn những người làm việc trong các lĩnh vực khác, những người nghiên cứu khoa học được sống và làm việc trong môi trường học thuật, tức là những người “có học”, thậm chí đi dạy học thì những người đó trước hết phải có đạo đức nghề nghiệp, có liêm sỉ; phải là tấm gương, ít nhất là tấm gương trong việc thực hành chữ “liêm”. Nói như TS. Bùi Trần Phương - Hiệu trưởng trường đại học Hoa Sen thành phố Hồ Chí Minh: “Người có học càng cần phải là người ngay thẳng, trong sạch”⁽¹¹⁾.

Không chỉ thực hành chữ “liêm”, những người nghiên cứu khoa học còn phải bảo vệ sự liêm khiết trong nghiên cứu khoa học, coi đó là trách nhiệm của mỗi người. Bởi “đạo văn” tức là dối trá trong học thuật, nó có tác hại rất to lớn, “nó hủy hoại mối liên hệ được xây dựng trên sự tin cậy và tính trung thực giữa các thành viên của cộng đồng khoa học, và xét cho cùng nó chính là sự lừa đảo đối với công chúng, những người trông cậy vào tri thức và sự liêm chính của chúng ta [tức các nhà khoa học]”⁽¹²⁾ (Giáo sư Frances Hoffmann thuộc trường Connecticut College - Hoa Kỳ).

Hai là, về mặt quy định, nước ta có nhiều quy định để bảo hộ bản quyền, các quy định đó được thể hiện ở mức độ cao nhất

(*) ThS., Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh.

(1) Đạo văn trong hoạt động khoa học, http://www.ykhoanet.com/binhluan/nguyenvantuan/080524-nguyenvantuan_daovantronghoatdongkhoahoc.htm

(2) Đạo văn trong hoạt động khoa học, http://www.ykhoanet.com/binhluan/nguyenvantuan/080524-nguyenvantuan_daovantronghoatdongkhoahoc.htm

(3) Hồ Chí Minh. Toàn tập. t.5. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2000, tr.224

(4) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.252

(5) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.631

(6) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.105

(7) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.640

(8) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.641

(9) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.641

(10) Hồ Chí Minh. Sđd., t.5. tr.641

(11) Xem: Bảo vệ sự liêm khiết trong nghiên cứu khoa học, <http://tuoitre.vn/Tuoi-tre-cuoi-tuan//Ban-doc-va-TTCT/477998/Bao-ve-su-liem-khiet-trong-nghien-cuu-khoa-hoc.html>

(12) Xem: Liêm chính trong học thuật, <http://tiasang.com.vn/Default.aspx?tabid=111&News=3193&CategoryId=2>

là luật, như: Luật Báo chí, Luật Bản quyền Tác giả, Luật Sở hữu Trí tuệ... Tuy nhiên, các quy định đó bảo hộ bản quyền, sở hữu trí tuệ, các công trình khoa học ở cấp quốc gia, công trình mang tầm vĩ mô, quan trọng. Còn các công trình ở tầm thấp hơn, chẳng hạn ở các trường đại học, học viện, các viện nghiên cứu... thì hầu như còn trống các quy định, nhất là các quy định về chống “đạo văn”.

Ở nước ta chưa có chế tài cho hành vi “đạo văn”, thực tế cho thấy nhiều vụ gian lận trong nghiên cứu khoa học bị phát hiện, nhất là các vụ đạo luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, các bài báo khoa học... nhưng người vi phạm không bị xử lý theo bất kỳ hình thức nào, dư luận lên án một thời gian rồi cũng chìm vào quên lãng, vi phạm lại tiếp diễn.

Chính vì thiếu các quy định chặt chẽ, không có các chế tài cho hành vi đạo văn, thế nên rất cần tính trung thực, ngay thẳng của mỗi người thực hiện nghiên cứu khoa học.

Thứ hai, người nghiên cứu khoa học phải trong sạch, không tham lam.

Người nghiên cứu khoa học cần phải có cái tâm trong sáng, không tham lam, không vụ lợi. Nghiên cứu khoa học là công việc do cá nhân hoặc một nhóm nhỏ thực hiện, nhưng kết quả của sự nghiên cứu lại có tác động hoặc ảnh hưởng tới số đông. Nếu cái tâm không trong sạch, vì tham lam, người nghiên cứu khoa học sẽ không toàn tâm toàn ý cho công việc, mà sẽ luôn tìm cách trục lợi. Điều đó ảnh hưởng rất lớn tới kết quả nghiên cứu, kết quả nghiên cứu có thể sẽ không đạt được, hoặc kết quả đó không có giá trị ngoài việc hợp lý hóa kinh phí dành cho nghiên cứu, hoặc tệ hại hơn, kết quả gây hậu quả tiêu cực tác động tới nhiều người.

Hơn nữa, tâm có tĩnh thì trí mới thông, khi

ấy nhìn nhận vấn đề mới thấu đáo; tâm có sạch thì hành vi mới quang minh chính đại, không mờ ám. Vì không vụ lợi, không tham lam thì việc nghiên cứu nghiên cứu mới vô tư, không thiên vị, kết quả nghiên cứu mới chính xác, khách quan, công tâm.

Nếu trộm cắp là hành vi xấu xa, bị ổi bị cả xã hội lên án, đấu tranh thì “đạo văn” càng phải bị lên án và đấu tranh hơn nữa, bởi thực chất “đạo văn” là ăn trộm tri thức. Thế nhưng thực tế hiện nay cho thấy hoàn toàn ngược lại, ăn trộm vật chất thì bị lên án, kỳ thị và có chế tài xử lý nhưng “đạo văn” thì được coi là bình thường, mà đáng ra “đạo văn” phải bị lên án và có chế tài xử lý nghiêm khắc, bởi “đạo văn” là hành vi ăn trộm được thực hiện bởi người có học.

“Đạo văn” là tham lam. Tham lam ở chỗ lười suy nghĩ, lười sáng tạo nên đã lấy trộm tri thức của người khác biến thành của mình. Trong nghiên cứu khoa học không có chỗ cho sự lười biếng tồn tại. Vậy là sự lười biếng bắt nguồn từ khả năng hạn chế trong nghiên cứu khoa học. Khả năng nghiên cứu khoa học hạn chế thì vì sao vẫn làm? Chẳng phải là vì ham danh hoặc ham lợi sao?

Có người tham gia nghiên cứu khoa học là vì muốn có danh, danh học hàm học vị. Có người tham gia nghiên cứu khoa học là vì thông qua đó mà kiếm được lợi, có thể lợi trực tiếp từ tiền dự án, hoặc tiền gián tiếp qua danh. Dù là muốn danh hay lợi thì tóm lại vẫn là tham.

Tham trong nghiên cứu khoa học là không thể chấp nhận được, vì “người thiếu liêm khiết trong khoa học là kẻ thù của nền khoa học nói chung, nhất là nền khoa học của cơ sở hay nước mà mình đại diện”⁽¹³⁾ (TS. Nguyễn Đăng Hưng - Giáo sư danh dự,

⁽¹³⁾ Xem: Bảo vệ sự liêm khiết trong nghiên cứu khoa học, <http://tuoitre.vn/Tuoi-tre-cuoi-tuan//Ban-doc-va-TTC/477998/Bao-ve-su-liem-khiết-trong-nghien-cuu-khoa-hoc.html>

nguyên Trưởng khoa Cơ học phá hủy thuộc Đại học Liège, Bỉ đã nói). Nghĩa là trong nghiên cứu khoa học không chấp nhận những người thiếu liêm khiết, những người đó không thể đứng trong hàng ngũ các nhà khoa học, bởi họ sẽ làm hỏng hoặc hoen ố nền khoa học chân chính, làm xấu hình ảnh của nước mà người nghiên cứu khoa học đại diện.

Thứ ba, người nghiên cứu khoa học phải ham học hỏi, ham tiến bộ.

Người nghiên cứu khoa học là người hơn ai hết phải là người ham học hỏi, bởi lẽ, làm khoa học là công việc đòi hỏi phải có vốn kiến thức sâu rộng, chuyên môn cao. Điều này có được là do học hỏi, không ham học hỏi thì không thể có tri thức.

Mặt khác, nghiên cứu khoa học là công việc đòi hỏi sự tìm tòi, sáng tạo. Nếu không ham học hỏi, không ham tiến bộ thì không thể có sự sáng tạo. Có tri thức nhưng không ham tiến bộ thì cũng không có sự tìm tòi, sáng tạo. Do vậy nghiên cứu khoa học đòi hỏi người nghiên cứu phải có tính ham học hỏi, ham tiến bộ.

Làm bất cứ việc gì cũng cần sự “ham”, tức là niềm đam mê. Niềm đam mê sẽ là động lực mạnh mẽ giúp chúng ta vượt qua khó khăn. Nghiên cứu khoa học là công việc không chỉ khó khăn, mà còn cần sự kiên trì, nhẫn nại, là công việc đòi hỏi sự chính xác, tỉ mỉ trong khi mức độ thành công thấp, mức độ rủi ro cao. Tất cả những cái đó rất dễ dẫn tới sự mệt mỏi, chán nản và dễ bỏ dở việc nghiên cứu. Do vậy nếu không có sự đam mê, không có sự ham học hỏi, ham tiến bộ thì khó có thể làm khoa học.

Nghiên cứu khoa học không phải giống như việc kinh doanh lấy lãi, hoặc làm để giải trí, để giết thời gian, mà là công việc đòi hỏi tính nghiêm túc. Muốn làm khoa học đòi hỏi người nghiên cứu phải đầu tư, đầu tư công sức, thời gian, trí tuệ và thậm

chí là tiền của với tinh thần cầu thị thì mới có thể đạt kết quả.

4. Biện pháp để bảo đảm chữ “liêm” trong nghiên cứu khoa học

Một là, xây dựng hệ thống các quy tắc về đạo đức trong nghiên cứu khoa học, trong đó có các chuẩn mực về tính liêm khiết.

Mỗi nghề nghiệp có những quy tắc ứng xử khác nhau, hình thành nên đạo đức nghề nghiệp, trong hoạt động công vụ có đạo đức công vụ, trong y học có y đức, trong giáo dục có đạo đức nhà giáo... Trong hoạt động nghiên cứu khoa học cũng cần xây dựng và ban hành các quy tắc, tiêu chuẩn về sự liêm khiết để làm chuẩn mực căn cứ.

Dựa trên cơ sở đó, người tham gia nghiên cứu khoa học sẽ biết được hành vi nào là liêm khiết, hành vi nào là bất liêm để từ đó điều chỉnh hành vi của mình cho phù hợp. Đồng thời các nhà quản lý và công chúng cũng dễ dàng nhận biết được hành vi “đạo văn”. Như vậy các chuẩn mực về tính liêm khiết có tác dụng giúp cho những người nghiên cứu khoa học tránh được tình trạng “đạo văn” một cách vô ý hoặc cố ý.

Hai là, xây dựng các chế tài đối với hành vi “đạo văn”.

Tình trạng “đạo văn” ở nước ta diễn ra khá phổ biến, thế nhưng hiện nay chưa có các chế tài đối với các hành vi này, có chăng là dư luận lên án rồi lại chìm vào lãng quên.

Một khi xây dựng được các chuẩn mực về tính liêm khiết thì sẽ tương ứng với nó là các chế tài. Người vi phạm tùy theo mức độ vi phạm, tầm quan trọng của công trình mà có chế tài phù hợp, có thể bị khiển trách, cảnh cáo, phạt tiền, thậm chí phạt tù.

Ba là, có cơ quan kiểm duyệt tình trạng “đạo văn”.

Cơ quan kiểm duyệt được thành lập ở hai cấp, cấp cơ sở và cấp quốc gia. Cấp cơ sở là các cơ sở nghiên cứu khoa học (các học

viện, các trường đại học, các viện nghiên cứu...) và trên đó là cấp quốc gia. Cơ quan kiểm duyệt có trách nhiệm trong việc thẩm định công trình khoa học về tính trung thực, nghĩa là cơ quan này sẽ đánh giá công trình khoa học có “đạo văn” hay không, nếu có “đạo văn” thì đạo của ai, đạo ở đâu, đạo ý tưởng hay đạo câu chữ, đạo bao nhiêu %...

Việc kiểm duyệt các công trình khoa học ở cấp cơ sở là bắt buộc, nghĩa là kiểm duyệt ở cơ sở nghiên cứu khoa học mà người có công trình đang học tập hoặc làm việc. Còn việc kiểm duyệt ở cấp quốc gia thì tùy theo mức độ, phạm vi và tầm quan trọng của công trình.

Bốn là, phổ biến rộng rãi các thông tin liên quan tới nghiên cứu khoa học.

Trên trang mạng điện tử chính thức của mỗi cơ sở nghiên cứu khoa học cần đăng tải những thông tin về quy trình bình duyệt của các tạp chí khoa học, cách thức nghiên cứu khoa học, cách trích dẫn nguồn, cách tránh đạo văn, các quy định về sự thiếu trung thực trong nghiên cứu khoa học, các biện pháp xử lý khi đạo văn... Điều này sẽ là sự hướng dẫn, lời nhắc nhở và sự cảnh báo những người làm khoa học phải trung thực trong hoạt động nghiên cứu khoa học.

Năm là, giáo dục cho sinh viên về sự trung thực trong nghiên cứu khoa học

Giáo sư Frances Hoffmann thuộc trường Connecticut College (Hoa Kỳ) đã nói: “Đạo đức của một nhà khoa học cần phải được vun đắp lâu dài, chứ không thể là kết quả

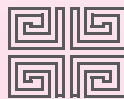
của một vài quy định hành chính”⁽¹⁴⁾. Do đó để giải quyết gốc rễ, lâu dài tình trạng “đạo văn” thì việc giáo dục cho sinh viên về sự trung thực trong nghiên cứu khoa học là cần thiết.

Sinh viên là những người tập làm khoa học, ngay từ ban đầu, song song với việc truyền thụ kiến thức là việc giáo dục cho đội ngũ này tính trung thực, liêm chính trong nghiên cứu khoa học. Chỉ cho họ biết thế nào là đạo văn, thế nào là trích dẫn; cảnh tỉnh cho họ hậu quả của việc đạo văn, từ đó buộc họ phải có tính độc lập và sáng tạo trong nghiên cứu, giúp họ hình thành nhân cách của một nhà khoa học chân chính.

Lời kết

Trước tình trạng “đạo văn” như hiện nay thì ngoài các biện pháp mang tính kỹ thuật thì rất cần tính tự giác, tính trung thực của mỗi người trong việc nghiên cứu khoa học. Chỉ có tính tự giác, tính trung thực mới giải quyết tận gốc rễ vấn đề “đạo văn”, đồng thời nó cũng là động lực thúc đẩy hoạt động nghiên cứu khoa học.

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu cán bộ, công chức, những “người làm việc trong công sở phải lấy chữ liêm làm đầu”. Tuy nhiên, đó không chỉ là yêu cầu riêng đối với đội ngũ cán bộ, công chức, mà là yêu cầu chung cho tất cả các ngành, các lĩnh vực đều “phải lấy chữ liêm làm đầu”./.

⁽¹⁴⁾ Xem: Liêm chính trong học thuật, <http://tiasang.com.vn/Default.aspx?tabid=111&News=3193&CategoryID=2>